

Laudatio Sybren Poletprijs 2024 voor Lidy van Marissing

door Hannah van Binsbergen

Notities bij een moeilijke schrijver

‘Een boek, dat niet met een hoofdletter begint en met een punt eindigt, dreigt ongelezen opzij te worden geschoven. Een ongebruikelijke vorm is doorgaans reden om het hele werk af te wijzen. Dit boek ligt tussen twee vuren. Het rechter vuur is de literaire kliek die — deels welwillend maar vermoeid, deels reaktionair en kwaadaardig — deze vorm beschouwt als respektievelijk ‘duister avant-gardisme’ en ‘onsmakelijke aanstellerij’. Het linkervuur bestaat uit degenen die nadruk leggen op de moraal van het verhaal; zij associëren een nieuwe techniek met een elitaire strekking. Wie partij kiest voor de werkende klasse dient helder proza te schrijven dat voor de massa te volgen is, menen zij.’

Deze woorden zijn geschreven in 1972. Ik las ze in 2022. Ik had ze kunnen schrijven in 2022, en een heleboel anderen in deze ruimte ook, vermoed ik. Elke schrijver van ambitieuze teksten kent de vuren die Lidy van Marissing beschrijft in het nawoord bij *Ontbinding*, haar ‘moeilijke’ literaire debuut. Niet alleen de cynische critici, ook het onverschillige publiek, ook de minzame partijgenoten. Ik dichtte in 2015: ‘Omdat niemand onze dreiging serieus neemt/willen we aardig gevonden worden/om de vragen rondom ons bestaansrecht te ontwijken.’ Lidy van Marissing is gelukkig geen auteur die aardig gevonden wil worden; ze vat de vragen rondom het bestaansrecht van haar werk bij de horens. Ze heeft er een antwoord op. ‘Een boek, dat de weerslag is van een bewustwordingsproces, kan niet de vorm hebben van een rechtlijnige vertelling. (...) De fotografiese weergave zou maar één dimensie tonen, terwijl het juist gaat om de verwevenheid van binnen- en buitenwereld.’

Een literatuur die de lezer activeert, die iets anders van je vraagt dan dat je achteroverleunt om het naadloos vertelde verhaal te ontvangen, maar die constant de vraag oproept: hoe moet ik dit lezen? Wat voor soort tekst is dit, wat wordt er van me gevraagd? Een literatuur, kortom, die lezers zelf laat

nadenken over wat er op hen afkomt, hun een stem geeft in de constructie van het boek.

Ze zouden blij moeten zijn met zoveel inspraak, in een wereld waar 'meeslepend' zo'n beetje de hoogste lof is die een boek kan oogsten: bij de haren gevat worden en weggetrokken van de echte wereld, is dat wat we moeten willen? Veel lezers willen dit blijkbaar wel, getuige het handjevol titels dat als zoete broodjes over de toonbank gaat, en schrijvers staan te springen om ook zo'n meesleper te schrijven.

Niet Van Marissing. Het gaat haar erom de wereld te tonen zoals die is, en de lagen van vervorming aan te wijzen die dat inzicht onmogelijk maken. Dat kan niet terwijl de lezer het allemaal maar over zich heen laat komen, als bij een ritje in de droomvlucht: een actieve houding is vereist, je moet terug praten tegen het boek. In *De omgekeerde wereld*, mijn favoriete werk van Lidy, krijgen we te maken met een 'winkel van waarnemingen.' Fragmenten, aan elkaar gemonteerd op een manier waarbij de lasnaden zichtbaar blijven, die gaan over hoe de werkelijkheid bij ons binnenkomt, hoe we geleerd hebben haar te beschouwen, van anderen die beelden maken. Dit is mediakritiek, maar we moeten niet denken dat de schrijver daar genoeg mee neemt. 'Het gaat er uiteindelijk om de werkelijkheid zelf om te keren.' Het komt er, kortom, ook in de literatuur op aan om de wereld niet alleen anders te interpreteren, maar ook te veranderen. Ik zei toch dat het ambitieus was.

Er zit iets pedagogisch in zo'n poëtica, maar niet op de manier die je kent van een ander soort politieke literatuur, 'verzetspoëzie waarin de lichten onmiddellijk zichtbaar op rood staan.' De lezer is gewend, diep geconditioneerd zelfs, om op een bepaalde manier te lezen: een meegaande, ondergeschikte manier. Het boek is van de schrijver, wij mogen meekijken. Iemand confronteren met een tekst die op een fundamenteel andere manier is opgebouwd, die de lezer vraagt om aanwezig te zijn, te veranderen, levert verwarring op. En die verwarring leidt tot onverschilligheid. Het had moeten inslaan als een bom, maar zoals wel vaker als bommen vallen, veranderde er daarna nog steeds niets. Het krachtigste wapen van het establishment tegen dissidente stemmen is ze negeren, en beweren dat de massa aan hun kant staat.

Gaat het er dan om om die cynische criticus, dat onverschillige publiek, die minzame partijgenoot te overtuigen? De eerste kunnen we links laten liggen, en van de tweede en derde categorie kunnen we misschien alleen de welwillendste bereiken. Maar misschien zijn deze woorden vooral voor ons, de schrijvers die ze 50 jaar later lezen. Ze betekenen namelijk dat we in een traditie staan. Dat een realisme dat realistisch is juist vanwege formeel experiment, dat lezen serieus neemt tot het punt van politieke verandering, zich niet beperkt tot wat Brecht deed in de jaren twintig, maar dat er mensen zijn die daar tot voor kort mee bezig waren, in mijn eigen stad nog wel.

Het oeuvre van Van Marissing geeft me ook een krachtig voorbeeld. Ik kan vaak zo vreselijk teleurgesteld raken in politieke literatuur. Niet omdat ze er niet in slaagt om de revolutie te ontketenen, over dat vermogen maak ik me weinig illusies, maar omdat ze in de kast stof staat te vergaren. Omdat mensen er geen zin in hebben. Of ik ben boos op mezelf, omdat ik dat ook niet altijd heb. Omdat de meest geprezen en gelezen romans nog steeds een soort Tolstoj light zijn, op z'n best journalistiek in vorm en inhoud, en op z'n slechtst herkenbaar, ontroerend, nostalgisch. Een kritiekloze reproductie van de status quo. Lidy van Marissing heeft zich nooit wat aangetrokken van mensen die haar werk niet snapt en of waardeerden. Ze was niet te beroerd om die criticasters even uit te leggen waarom ze schreef zoals ze schreef en niets anders overwoog, maar bleef stug doorwerken aan de literatuur waarvan ze overtuigd was, die onder haar monterende handen *gebeurde*.

Ik voel me vereerd op het verpletterde af dat ik deze lofrede mag uitspreken. Ik heb in de afgelopen twee jaar pas kennisgemaakt met het werk van Lidy van Marissing, en de verwantschap die ik met dat werk voel, is een bizar geschenk. Ik las het nawoord bij *Ontbinding* op het dieptepunt van mijn persoonlijke crisis van de vertelling. Ik wilde voor de massa schrijven, maar de massa wilde niet lezen. Ik wilde de literatuur democratiseren, maar wilde ook geen Jacq Vogelaar worden, die erop los democratiseerde in zijn eentje en voor zijn grootste werken geen publiek vond. De problemen die ik tegenkwam, zijn niet op te lossen binnen de literatuur. Ze zijn de inmiddels eeuwenoude problemen van de revolutionaire literatuur: een papieren revolutie is geen revolutie. Literatuur kan hooguit een rol spelen binnen een politieke beweging, maar wanneer zij weigert het partijprogramma op rijm te

zetten, wordt ze nogal eens met argwaan tegemoet getreden. Zoals Lidy schrijft: 'Voor een socialisties auteur in een kapitalisties produktiesysteem ligt hier het dilemma: hij schrijft voor de massa niet-lezers, hij wordt gelezen door het verkeerde publiek. Moet hij dus de literatuur opgeven? Of ziet hij hier toch minstens een kans om de fundamentele verrotting die dagelijks met behulp van reclame-lyriek moet worden verbloemd, zijn bevoorrechte lezers onder ogen te brengen?'

De ondertitel van *De omgekeerde wereld* bevat een programma. Het is namelijk geen roman. Het is een 'Leesboek voor middengroepen.' De mensen die het meest worden uitgebuit, lezen niet, en tegen de mensen die het meest uitbuiten, is het woord geen krachtig genoeg wapen. We moeten ons dan maar op die gehersenspoelde middenmoot richten, die lui die denken dat ze vrij zijn, omdat ze vrij genoeg zijn om een roman te lezen. Een roman zeg je? Ach laat me niet lachen, dat is toch iets uit de negentiende eeuw? Wil de lezer van nu niet iets nieuws, iets dat haar verandert?

Wanneer je een boek van Lidy van Marissing opent, steekt er een hand uit. Niet om je ergens mee naar toe te slepen, maar om je uit te nodigen tot samenwerking.

Beste Lidy, dankjewel voor je werk. Ik ben erdoor veranderd.

Amsterdam, 19 juni 2024